

provinser. Dette ypperlige dokumentationsværk, udgivet af ministeriet for hjemstavnsvæbne i 1984, bygger netop på et væld af erindringer. Modsat dette store og objektive værk medtager Havrehed ubetydelige og tendentiøse små tyske værker. Hvis Havrehed havde læst den tyske dokumentationsserie, og hvis han havde bygget lidt mere på kronvidnernes udsagn, havde han ikke begået den fejltagelse at tro, at »præsterne fulgte deres menigheder på flugt« (p. 305). *Grau, mein Herr, ist alle Theorie* –

Det er ligeledes forkert, når Havrehed forestiller sig, at tyskerne selv fik organiseret noget, der lignede normal skolegang for flygtningebørnene inden 5. maj 1945. Det tillod forholdene slet ikke. Ligeledes er det forkert, når det siges om Skrydstruplejren, at denne lejr, der kom til at tjene som gennemgangslejr for de 53.000, der blev sendt ud på uofficiel vis, var »specielt oprettet til dette formål«. – Og det kan undre, at Havrehed ikke har undersøgt fænomenet Savery ordentligt. Selv om der kan være god grund til at ville tage denne musikbegavelse, der har betydet så meget for dansk musikliv, og som blev en ren velsignelse for de internerede tyskere, til indtægt som dansker, så burde Havrehed have vidst og anført, at han er født i Hamborg i 1897 som søn af grosserer C. E. Schumacher. At han altså var tysker af fødsel og havde fået tysk opdragelse og uddannelse forklarer, hvorfor han var så god til tysk og så eminent beherskede den tyske musiktradition – til stor undren for de tyske flygtninge, som ikke kunne vide det, fordi han aldrig nævnte det – hvem havde lyst til at åbenbare sig som tysker i tiden efter 1945? Men Havrehed burde have slået efter i et musikleksikon.

Tilbage står, at Havreheds bog forbliver et vældigt depot af oplysninger til forståelse af det dansk-tyske flygtningekompleks. En bog, som kan tjene som opslagsbog, som dokumentation, som baggrundsmateriale for fiktionsforfattere o.s.v. Derfor har han helt oplagt fortjent doktorgraden, og han – og sagen

– har fortjent, at bogen bliver læst på dansk – og på tysk.

Per Deskov:

Litteratur om Lyngby-Taarbæk¹

Om end riget fattes penge, har de to sidste årtier været en rig tid for dansk lokalbibliografi. Omkring 1970 kom planlægningen af det projekt, der har fået navnet Dansk Lokalbibliografi, ind i faste rammer, og i 1979 så det første amtsbind – Roskilde amt – dagens lys. Siden har vi fået tilsvarende bind for Fyns amt (1983–84), Frederiksborg amt (1985), Vejle amt (1986), Vestsjællands amt (1987) – i en foreløbig udgave – og Århus amt (1987). Bindet om Ribe amt skulle efter sigende ikke vente længe på sig.

I samme periode har også enkelte kommuner skabt deres egen lokalbibliografi. Model og standard for den moderne lokalbibliografi blev i en vis forstand fastlagt gennem udgivelsen af tre binds værket »Københavns bibliografi« (1957–67) og »Litteratur om Århus og forstæder« (1959) – selv om bibliografien for Frederiksberg allerede i 1950 forelå i 3. udgave – og det er vel ingen tilfældighed at især en række velstående kommuner i Københavns amt siden har præsteret de mest markante efterfølgere – Søllerød 1968–84 og Gentofte 1976 – selv om der også er kommet fortjenstfulde arbejder om Ballerup og Rødovre, begge 1976. For provinsbykommunerens vedkommende hævder Viborg-bibliografien sig smukt.

Ellers må vi især takke Danmarks Biblioteksskole for en indsats for dansk lokalbibliografi. Her har en række studerende i de senere år udarbejdet et antal hovedopgaver, som er blevet udgivet af skolen eller den kommune, de vedrører. Ballerupbibliografien er blevet til på den måde, og hertil kan føjes bibliografier for Stevns herred (1975), Nysted (1978), Sydsjælland (Vordingborg, Præstø og Langebæk kommuner) (1978) og Silkeborg (1983).

1. Litteratur om Lyngby-Taarbæk. En bibliografi. Udarbejdet af Lise Fog. Udgivet af Lyngby-Taarbæk Kommunes Biblioteker, 1987. 3 bind, ill. (294 + 329 + 256 s.). Sælges gennem Stadsbiblioteket i Lyngby, kr. 410,-.

Biblioteksskolebibliografierne udmærker sig ikke mindst ved at de studerende på forbilledlig vis gør rede for arbejde og metode bag bibliografierne.

Nu foreligger så – udkommet i efteråret 1987 – lokalbibliografien »Litteratur om Lyngby-Taarbæk«. Som flere af de andre er den et vidnesbyrd om at en kombination af en veludbygget lokalhistorisk samling og bibliotekarisk flid og sagkundskab kan føre til et beundringsværdigt resultat.

Det er blevet en smuk bog at se til. Den er delt op i tre bind og trykt i et af landets ansete værksteder, hos A. Rasmussen i Ringkøbing, i 500 eksemplarer. Papiret er 120 gram Micha, svagt gult tonet, og det vil sige både særdeles slidbart og skånsomt for øjet. Det er ikke så sært at udgiveren, Lyngby-Taarbæk Kommunes Biblioteker, i sit ledsagebrev til anmeldelseseksemplaret gør opmærksom på at det har været dyrt at fremstille og udgive bogen, hvis pris oven i købet nok er holdt kunstigt nede, fordi man gerne vil fremme bogens udbredelse ud over kommunegrænsen.

Det ikke bare fortjener den. På sin vis er den selvskreven til det. Man behøver vist blot at nævne lokaliteterne Dyrehaven (med »Bakken«), Frilandsmuseet, Furesøen, Mølleåen og Sorgenfri for at gøre det klart at skæbner og steder i kommunen til tider har gjort området til skueplads for begivenheder og forløb, der ikke kan skilles fra den Danmarkshistorie, vi alle er fælles om. Det samme gælder for egnens erhvervsliv, en florissant periode ikke bare i Nordsjællands historie, men hjemsted for produkter af høj kvalitet, der har præget og stadig præger vores dagligdag: klæde fra Brede, knive fra Rådvad og papir fra Nymølle og Ørholm. Og inden for åndslivet optræder en perlerad af guldaldertidens kunstnere som H. C. Andersen, Baggesen, Heiberg, Oehlenschläger, Chr. Winther, Kuhlau og Weyse. Også verdenslitteraturen har sat sine spor, da Strindberg digtede i Taarbæk og Søllerød. Og det folkelige forlystelsesliv har udfoldet sig i bl.a. Pjerrot, professor Tribini, syngepigerne og cirkusrevyerne.

Alt dette kan kun blive pluk og spredte eksempler. Bibliografien samler det hele og

viser vej til et meget stort udvalg af trykt materiale, i et beskedent omfang til håndskrifter – uden at der dog er tale om regulære arkivalier – og for audiovisuelle materialers vedkommende til lokalhistoriske film. Musikalier, dokumentariske lydoptagelser, videogrammer samt diasserier er udeladt.

Det trykte materiale omfatter bogtrykte, stencilerede og xeroxgraferede publikationer i form af bøger, dele af bøger, artikler i tidsskrifter og lokale periodica. Ugebladsartikler og småtryk er medtaget, så vidt de har kunnet opspores – eller måske allerede har været kendt fra det hidtidige lokalhistoriske arbejde. Avisartikler er udeladt, hvis de ikke senere er blevet optrykt i bogform, og det samme gælder leksikonartikler, artikler i biografiske stater, der ikke er ordnet topografisk, samt artikler fra illegale tidsskrifter fra årene 1940–45.

Inden for de nævnte rammer tilstræber bibliografien den fuldstændighed, bibliografier skal tilstræbe. I princippet medtager den derfor også litteratur om alle emner, men bogens vejledning beskriver nærmere, hvordan der er sorteret i stoffet. I enkelte tilfælde gøres rede for, hvordan udeladt stof kan findes på anden måde.

Der har ikke været sat sprogrænser ved stofindsamlingen. Det har dog ikke været muligt at søge systematisk i udenlandske kilder. Det hører da også til undtagelserne at man støder på bidrag på andre sprog end dansk.

Hovedparten af indførslerne er henvisninger til faglitteratur, men skønlitteratur er medtaget i det omfang, den har kunnet opspores.

Det samlede antal indførsler er tæt på de 6500 (nogle ganske få er udgået under redaktion eller trykning). Til sammenligning kan nævnes at Søllerød-bibliografien, hidtil en af de mest omfattende, rummer lige godt 4000.

Bibliografiens kompilator er bibliotekar Lise Fog, der også har forfattet dens vejledning. Arkivar, cand.mag. Jeppe Tønsberg optræder som medarbejder i to sammenhænge, dels fordi hans bibliografi fra 1976 over litteratur om arkitektur og fysisk planlægning i Lyngby-Taarbæk kommune indgår som grundstamme i nærværende bibliografis af-

snit om arkitektur, dels fordi dens afsnit om topografiske kort er udarbejdet af ham.

Nogle eksisterende litteraturfortegnelser må have kunnet lette den nye bibliografis tilblivelse. Det drejer sig om Eva Therkelsens »Litteratur om Lyngby-Taarbæk kommune udgivet i perioden 1970–75«, en hovedopgave ved Danmarks Biblioteksskole 1976, Jeppe Tønsbergs »Taarbæk-litteratur« fra 1974 samt en litteraturliste fra 1973 om Lyngby i skønlitteraturen.

Bibliografiens indhold er opstillet efter den danske decimalklassedelings systematik tillempt de lokale forhold. Inden for de enkelte grupper i systemet er opstillingen som hovedregel kronologisk efter udgivelsesår. Bøger og bogafsnit kommer først i en gruppe, tidsskrifter og tidsskriftartikler sidst.

Bibliografien er forsynet med et alfabetisk register, der gør det muligt at slå op på forfattere, redaktører, illustratører, biograferede personer, topografiske lokaliteter, institutioner og virksomheder samt udvalgte emneord. Personnavnene er kun ledsaget af biografiske data, hvor der har været risiko for forveksling. Har et opslagsord i registret mange henvisninger, sker henvisning til hovedindførslen med kursivtal.

Et udvalg af illustrationer, alle sort/hvide, reproduceret efter postkort og fotos, der findes i Byhistorisk Samling for Lyngby-Taarbæk Kommune, er skønsomt fordelt i de tre bind.

Bind 1 rummer et forord, en indholdsfortegnelse, en vejledning (som egentlig er en beskrivelse af bogens indhold og form) samt de første knap 2500 indførsler, bind 2 en indholdsfortegnelse og de følgende knap 3000 indførsler, bind 3 en indholdsfortegnelse, de sidste godt 1000 indførsler samt lister over anvendte bibliografier, indexede periodica, lokale periodica og endelig registret, der spænder over knap 100 sider.

En bibliografi røber først ret sin kvalitet ved flittig daglig brug. Det er ikke uden betydning at den er et smukt stykke boghåndværk, det er behageligt at arbejde med. Den skal imidlertid også kunne fungere efter sin egentlige hensigt, som er uden svinkeærinder at lede brugeren frem til de materialehen-

visninger, der søges i hver enkelt situation. Anmeldelsessituationen er for så vidt anormal, som anmelderen kun på skrømt er i færd med den søgning, værket skal tjene.

Ved en foreløbig vurdering er der dog nogle første indtryk, der bør fremhæves.

Den alvorligste indvending mod bogens form må nok være at registret burde have været i sit eget bind i stedet for at være en del af bind 3. Registret har sider nok til at være en selvstændig del af værket. Når hertil føjes at de stikord i registret, som har henvisninger til mange indførsler, burde have været underdelt, for at lette og fremskynde en søgning, ville det medføre en udvidelse af sidetallet, der yderligere kunne have talt for at udgive registret i et eget bind. Tanken bør alvorligt overvejes, hvis bibliografien ad åre skal føres ajour, hvad udgiveren næppe forestiller sig i dag, men afsmitning på det punkt fra søsterbibliografien om Søllerød kunne dog vel trods alt tænkes?

Registrets indhold burde i så fald også gås efter i sømmene og gøres til genstand for ny redaktionel finkæmning og syntese. Blot som tilfældigt fundne eksempler kan nævnes: Man kan slå op på »kirkegårde«, men ikke på »kirker«; her må man søge hen under »kirkearkitektur«. Man kan slå op på »kroer« og på »mejerier«, men ikke på »møller« – ikke engang på »vandmøller«, selv om de jo altså har været det tekniske grundlag for en del af områdets tidligere blomstrende industri. Man kan slå op på »børnehaver«, »fritidshjem« og »vuggestuer«, men ikke på »daginstitutioner«. Man kan slå de enkelte skoler op under deres navn i registret, men man kan ikke slå op under »skoler«; her må man søge under »skolevæsen«, hvor man så havner i en stor klump indførsler, der spænder over rundt regnet 250 løbenumre. Det er bare for meget.

Der kan også være tilfælde, hvor man undrer sig over mangel på henvisninger til analyser, der kun er placeret et enkelt sted i bibliografien, selv om en dobbeltplacering med føje kunne have været rimelig. En analyse af »Dansk præste- og sognehistorie« ses i afsnittet »Personalhistorie« (indførsel 5485), men savnes i afsnittet »Kirkelige forhold«, og ganske vist hører dette værk i bibliotekernes

systematik, decimalklassedelingen, hjemme under personalhistorien, men det indeholder dog i udstrakt grad mindst lige så meget stof om sognenes kirkelige liv.

Under stikordet »Biblioteksvæsen« mangler en henvisning til indførsel nr. 585, og stikordet »Telefonkæder« mangler som henvisning til nr. 1423.

Når registret henviser fra »Cyklistforbundet« på side 178 i bind 3 er det selvsagt samme forening, man henviser til under »Dansk Cyklist Forbund« på den modstående side 179.

Regulære redaktionelle fejl er svære at finde. Det kan nævnes at indførsel nr. 6420 og 6422 er fuldstændigt identiske, og at der er gået kuk i kronologien i afsnittet »Hotel- og restaurationsvæsen«, fordi bøger, bogafsnit og tidsskriftartikler her er blevet blandet sammen.

Trykfejl er der næppe heller mange af. Jeg er kun stødt på 4 i de tre bind, og det er såre få, stofmængden taget i betragtning.

Man kan vel altid undre sig over, om en mangel skyldes en forglemmelse eller en bevidst udeladelse, men jeg ville nu i afsnittet »Bibliografier og kataloger« have medtaget en henvisning til »Litteratur om Søllerød kommune«, netop fordi Søllerød-bibliografien ligesom Lyngby-Taarbæk-bibliografien overskrider kommunegrænsen, og de er fælles om at henvise til litteratur om samme lokaliteter, tilmed så de i et vist omfang supplerer hinanden.

Gennemser man listen over de indekserede periodica, vækker det forbavselse at indekseringen af ganske mange periodica er standset midt i 1970'erne, selv om bibliografiens tidsramme går til og med 1980. Sammenholder man periodicalisten med den tilsvarende liste i Eva Therkelsens tidligere nævnte delbibliografi for perioden 1970–75, kan man konstatere mange uoverensstemmelser, der muligvis kan være velbegrundede, men som der blot ikke er gjort rede for – og så begynder tvilens orm at gnave. Det virker også mistænkeligt at der ikke ses et eneste musiktidsskrift mellem de indekserede periodica. Er det måske en del af forklaringen på at bibliografi-

ens musikafsnit tager sig noget tyndt ud? Endda i den kommune, hvor man har landets ældste musikbibliotek, som i tidens løb må have samlet sig mange litteraturhenvisninger om det lokale musikliv.

Et af Lyngby-Taarbæk bibliografiens mange fortrin – alt andet lige – er utvivlsomt det analytiske arbejde, der har ført til de mange henvisninger til dele af bøger. Her sporer man velsagtens den rigeste frugt af en lang årrækkes lokalhistoriske arbejde. Også her er der dog svindstot, man studser over. Det politiske liv i tilknytning til områdets repræsentation i rigsdag og folketing ser man meget få spor af i bibliografien. De værker, der kunne have været analyseret, er ganske vist nok vanskelige at have med at gøre, men netop på et sådant område burde man vel alligevel ikke have sparet sig, og det forekommer næsten utænkeligt at Byhistorisk Samling for Lyngby-Taarbæk Kommune eller Lyngby-Taarbæk Samlingen på Stadsbiblioteket i Lyngby ikke tid efter anden har været ude for forespørgsler på emnet. Og hvad med besættelsestidens begivenheder og personer? Et andet eksempel på at bibliografien ikke har meget at byde på.

Som den er, er den ikke desto mindre et både stateligt og givtigt værk på et professionelt højt niveau. Den vil indtage sin helt selvfølgelig plads overalt, hvor man både lokal- og nationalhistorisk har interesse i den del af Nordsjælland, Lyngby-Taarbæk breder sig over. Det bliver spændende til sin tid at se, hvordan den forholder sig til Dansk Lokalbibliografis amtsbind for Københavns amt. Det siger Lyngby-Taarbæk bibliografiens vejledning nemlig ikke selv noget om.

Og lad så alle mistrøstige tanker om bibliografiens videreførelse eller troen på at netop denne måske bliver den sidste af slagsen blive gjort til skamme. Bibliografier spejler fortiden og gør den synlig for nutiden. Så dem kan vi slet ikke undvære.

Men skulle skeptikerne få ret, så ville Lyngby-Taarbæk bibliografien i sandhed være en flot afslutning – som et festfyrværkeri i Tivoli!